

Тетяна ОРЛОВА

докторка історичних наук, професорка,
професорка історичного факультету,
Київський національний університет ім. Т.Шевченка
(Київ, Україна), orlova.knu@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4079-0049>

Публічна історія як складова «м'якої сили» у сучасному суспільстві: з досвіду Австралії

DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.05.165>

УДК: 94(94):327«19/20»

Анотація. Мета статті – на прикладі Австралії продемонструвати важливість публічної історії для здійснення «м'якої сили» держави на внутрішньополітичній і міжнародних аренах. **Методологія дослідження** виходить із потреб оновлення координат наукового пізнання, а відмова від архаїчних елементів радянської доби, таких, як принципи «об'єктивності», «історизму», «системності», дозволяє усвідомити вплив сучасності на методи історичного пошуку. Ідеться про стратегії репрезентації минувшини у форматах публічної історії, версії інструменталізації минулого, аналізується концепція «м'якої сили», роль і вплив медійних заходів, що важливо при формуванні історичної перспективи й контекстуалізації поточних подій та процесів. **Наукова новизна.** Уперше на прикладі окремої держави розкривається значення публічної/практичної історії в реалізації можливостей «м'якої сили». **Висновки.** Кожне суспільство потребує зміцнення ідентичності, цінностей, згуртованості. Неабияка роль тут належить публічній історії – складовій «м'якої сили». Діяльність публічних істориків має велике значення для консолідації соціуму, іміджу держави на міжнародній арені, що приносить матеріальні та нематеріальні вигоди. Австралія останніми роками піднялася у світовому рейтингу «м'якої сили», увійшовши в першу десятку країн-лідерів. Її досвід являє незаперечний інтерес для України. Це не тільки суто теоретичні викладки, але й практичні кроки з інституціоналізації, подібні до здійснених в Австралії: заснування центру публічної історії, аналогічної консалтингової компанії, відповідного часопису, де могли б знайти можливості самореалізації історики та всі зацікавлені особи, збільшуючи тим самим інтелектуальний капітал нашої країни, зміцнюючи її міжнародні позиції.

Ключові слова: публічна історія, «м'яка сила», Австралія, ідентичність, історична свідомість.

Останніми роками в Україні активно розвивається публічна історія у широкому спектрі вимірів: освітньому – запроваджено відповідні програми й курси у вишах (Київський національний університет ім. Т.Шевченка, Український католицький університет, Донецький національний університет ім. В.Стуса, Український державний хіміко-технологічний університет та ін.); інституційному – діє Український інститут національної пам'яті; практичному – ініціюються численні державні та громадські мережеві, медійні проекти. Проблемам названої сфери присвячуються спеціальні теоретичні, практичні дослідження¹.

¹ Ширше про стан та сучасні виклики, що стоять перед публічною історією в Україні, див., напр.: Удод О.А. Історична політика та академічна свобода істориків: вітчизняні стереотипи і світовий досвід [Електронний ресурс] <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/160408/13-Udod.pdf?sequence=1&>; Його ж. Медійна історія як виклик для академічної науки, суспільства і особистості: спроби протидії негативним інформаційним впливам // Вісник Національної академії педагогічних наук України. – 2021. – Т.3. – №1.

Від 1978 р., коли історик із Каліфорнійського університету у Санта-Барбарі Р.Келлі запропонував самий термін «публічна історія»², цей напрям активно поширюється у США, Канаді, Німеччині, Великобританії, Італії, Ірландії, Китаї, Індії, Австралії, Новій Зеландії та інших країнах. У 2010 р. було створено Міжнародну федерацію публічної історії (International Federation for Public History). Функціонують спеціалізовані часописи, як-от «The Public Historian», «Public History Weekly», «Public History News», «Public History Review», «Oral History», а також відповідні веб-сайти. В університетах студенти навчаються на освітніх програмах бакалаврського й магістерського рівнів (тільки у Сполучених Штатах таких програм понад 200). Друкуються підручники та посібники³. У Мерілендському університеті (м. Балтімор) публічну історію визначають як

«презентацію історичних знань широкій аудиторії. Публічна історія набуває численних форм – музейні презентації, телевізійна документалістика, проекти охорони історичної спадщини, проекти колекціонування й записування, а також ретрансляція традиційного історичного знання у сучасних мікрокомп'ютерних форматах [...] Як академічна дисципліна вона також фокусується на ефективному та етичному менеджменті нашої історичної спадщини й колективної пам'яті».

У навчальному плані «Вступ до публічної історії» Університету Мілуокі (штат Вісконсин) вказано: така історія найчастіше відноситься до зайнятості істориків у роботі, що стосується історії за академічними межами, та особливо великої кількості способів, за допомогою яких історики відтворюють і репрезентують історію громадськості, а інколи разом із громадськістю⁴. Треба зазначити, що існує деяка варіативність у тлумаченні концепту «публічна історія» в різних країнах. Тобто розвиток цієї сфери поза США мав свої особливості, проте можна говорити про її інтернаціоналізацію.

Водночас публічна історія набуває дедалі більшого значення як вагома складова так званої «м'якої сили» – нового важеля впливу й досягнення національних інтересів, зокрема в міжнародних відносинах. Головна ідея – це спонукання інших прагнути результатів, які ініціатор волів би отримати, користуючись при цьому здатністю привертати на свій бік. Основоположник цієї концепції американський політолог Дж.С.Най виокремив декілька основних механізмів/інструментів, котрі, із його погляду, найбільш дієві та ефективні: культурна привабливість, ідеологічна привабливість, приваблива внутрішня політика, приваблива зовнішня політика⁵. Сенс полягає у формуванні привабливості влади, тобто у здатності впливати на поведінку людей, опосередковано змушуючи їх робити те чи інше. Досягти цього можливо, використовуючи «владу інформації та образів», владу сенсів. Отже головне в «м'якій силі» – нематеріальність, інформативність і рухливість. Назване пов'язане з інформаційною революцією та розвитком новітніх інформаційних технологій. Крім усього іншого інформаційна революція надає змогу «перекодувати» свідомість, від історичної пам'яті й до світу символів-сенсів, який є надзвичайно

² Kelly R. Public History: Its Origins, Nature and Prospects // The Public Historian. – 1978. – Vol.1. – №1. – P.16–28.

³ Jordanova L. History in Practice. – London/Oxford; New York, 2000. – 224 p.; The Oxford Handbook of Public History / Ed. by J.Gardner, P.Hamilton. – U.K., 2013. – 384 p.; Sayer F. Public History: A Practical Guide. – London; New York, 2015. – 344 p.; Cauvin T. Public History: A Textbook of Practice. – New York, 2016. – 282 p.

⁴ Savelieva I. "Public History" as a vocation: Basic research program: Working papers (June 14, 2013) [Електронний ресурс]: <https://ssrn.com/abstract=2279444>

⁵ Nye J.S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. – New York, 2004. – 192 p.

важливим, оскільки саме на нього значною мірою орієнтується соціальна пам'ять спільноти, що дає змогу протистояти як руйнуванню ззовні, так і самознищенню. «М'яка сила» працює зі свідомістю людини, має через інформацію, знання, культуру.

Щорічно Інститут управління (Institute for Government; незалежний аналітичний центр, Великобританія) складає «Світовий індекс м'якої сили», в якому держави ранжуються за використанням її інструментів⁶. Це – бізнес і торгівля (економіка, бізнес, бренди, оподаткування, торгівля, інвестування, інфраструктура); управління (правління закону, права людини, рівень злочинності, безпека, конституція, політична еліта); міжнародні відносини (дипломатія, міжнародні організації, розв'язання конфліктів, міжнародна допомога, кліматична діяльність); культура і спадщина (туризм, спорт, харчування, мистецтво, література, музика, кінематограф, ігри, мода); медіа й комунікації (традиційні медіа, соціальні мережі, маркетинг); освіта та наука (вища освіта, наука, технології); людність і цінності (цінності, характер, віра)⁷. У 2020 р. цей рейтинг виглядав так: на першому місці – США, далі йшли Німеччина, Великобританія, Японія, Китай, Франція, Канада, Швейцарія, Швеція, Росія, Італія, Нідерланди, Австралія, Південна Корея, Данія, Іспанія, Норвегія, Об'єднані Арабські Емірати, Бельгія, Сінгапур. Усього було оцінено 60 держав⁸. У 2021 р. оцінювалися вже 100 країн (Україна виявилася 61-ю), і ситуація змінилася: першість виборол ФРН, Японія піднялася на 2-ге місце, а США опустилися на 6-ту позицію, демонструючи найбільше погіршення серед усіх інших.

До топ-десятки (після покращення за більшістю показників, особливо в міжнародних відносинах, ЗМІ та комунікаціях) удалося ввійти Австралії. Країна отримала зиск із позитивного сприйняття її привабливого способу життя, товариськості людей і популярності як місця для мандрів, а також набула визнання в міжнародних колах за успішну протидію коронавірусній хворобі⁹. Тобто було продемонстровано найбільш швидке поліпшення позицій серед 10 провідних національних брендів. Такий досвід становить незаперечний інтерес.

На міжнародній арені Австралійський Союз вважають «державою середньої сили»¹⁰, яка завоювала позитивну репутацію та достатній кредит довіри серед інших країн світу, входить до складу «Великої двадцятки». Звичайно, «держави середньої сили» не мають глобальних важелів впливу, які є в розпорядженні великих гравців, таких, як США чи Китай. Але Австралія активно співпрацює з сусідами. Свої регіональні позиції вона зміцнює через «м'яку силу». Важливу роль названого фактора підкреслено в «Білій книзі зовнішньої політики Австралії» (2017 р.):

«Можливість впливати на поведінку або мислення інших за допомогою сили привабливості й ідей також має життєво важливе значення для нашої зовнішньої політики. [...] Австралійська демократія, верховенство закону, сильна економіка, якісна освіта, передова наука, мільтикультуралізм і захист довкілля – усе це

⁶ Перший такий рейтинг з'явився 2010 р.

⁷ Global Soft Power Index 2020: The world's most comprehensive research study on perception of soft power. – P.21 [Електронний ресурс]: <https://brandirectory.com/globalsoftpower/download/brand-finance-global-soft-power-index-2020.pdf>

⁸ Україна посіла 46-те місце, пропустивши вперед Аргентину, Індонезію, Філіппіни, Хорватію, Чилі та Угорщину.

⁹ Глобальний індекс м'якої сили: Австралія вошла в топ-10 [Електронний ресурс]: <https://brandfinance.com/press-releases/global-soft-power-index-australia-breaks-into-top-10>

¹⁰ Bielici S. Australian approach to the concept of middle power in its foreign policy. [Електронний ресурс]: <https://dknuwnazwa.wordpress.com/australian-approach-to-the-concept-of-middle-power-in-its-foreign-policy-stanislaw-bielici/>

джерела впливу. Ці аспекти сучасної Австралії лежать в основі нашої здатності приваблювати капітал і таланти з усього світу. [...] Наш спосіб життя, що викликає всезагальне захоплення, відображає досягнутий нами високий рівень життя, перевагу наших міст та державних служб, а також провідні у світі рівні захисту довкілля. У нас є сильні сторони в області інновацій і креативних індустрій. Наша привабливість як туристичного напрямку надає суттєві економічні вигоди, зміцнює вплив, ваблячи мандрівників до наших берегів та демонструючи природну красу Австралії і продукцію світового класу. [Розвиток сильного національного бренду] зміцнить нашу репутацію конкурентоспроможного на міжнародному рівні інвестиційного центру, чудового місця для відвідування, якісного надавача освіти, надійного експортера товарів і послуг найвищої якості. Це доповнить нашу ширшу торговельну та інвестиційну політику, надасть імпульс нашому економічному партнерству»¹¹.

Австралія не часто привертає увагу вітчизняних дослідників, хоч і не можна сказати, що повністю ігнорується: вийшли друком поодинокі праці географів, мовознавців, юристів, педагогів. Історики починали як краєзнавці¹², пізніше тематика розвідок урізноманітнілася, але публікаційна активність пошквалася тільки з 2010-х рр.¹³ Проте жодного тексту на тему поєднання публічної історії та «м'якої сили» не тільки стосовно Австралії, але й узагалі, знайти не вдалося. Одна з причин – недостатня увага в Україні як до першої, так і до другої (навіть щодо вітчизняних проблем). Дотичне до нашої теми значення мають деякі публікації. Зокрема Ю.Ткачова наголошує на важливості творення сприятливого іміджу Австралії¹⁴, а у статті Р.Дзюби демонструються можливості кінематографу у плейсбрендингу країни¹⁵. Варто звернути увагу на працю В.Пашкова. І хоч вона не присвячена конкретно Австралії, проте саме ця країна виступає одним зі світових лідерів у сфері вищої освіти¹⁶. Освіті присвячено кілька параграфів у розділі «М'яка сила» з «Білої книги зовнішньої політики

¹¹ Див.: [Електронний ресурс]: www.dfat.gov.au/publications/minisite/2017-foreign-policy-white-paper/fpwhitepaper/index.html

¹² Юхименко І. Шляхами Австралії. – К., 1966. – 71 с.; Гаврилюк В.С. По Австралії та Новій Зеландії. – К., 1969. – 103 с.; Гончаренко М.В. На культурних меридіанах Австралії та Океанії. – К., 1973. – 110 с.

¹³ Чорновол І. Історіографія Австралії у світлі тези Тернера // Регіональна історія України. – Вип.4. – К., 2010. – С.239–248; Ковтун О.Ю. Інтеграційні процеси та міждержавні об'єднання Австралії та Океанії // Ділея. – Вип.45 (№3). – К., 2011. – С.685–692; Стоян П. Австралійські дескриптивні стандарти в системі австралійських архівних ресурсів // Студії з архівної справи та документознавства. – Т.20. – К., 2012. – С.36–43; Ігнат'єв П. Австралія: повертаючись обличчям до Азії // Зовнішні справи. – Вип.1 (Історичні науки). – К., 2014. – С.30–33; Вип.2. – С.20–23; Галаджій О. Значення AUSFTA у австралійсько-американських відносинах кінця ХХ – початку ХХІ ст. // Американська історія та політика. – Вип.1. – К., 2016. – С.162–167; Його ж. Сузір'я Південних морів: австралійський шлях успішної середньодержавності // Зовнішні справи. – Вип.6 (Історичні науки). – К., 2017. – С.10–15; Вітер І. Державний патерналізм та його зародження в Австралії на початку ХХ ст. // Україна: аспекти праці. – Вип.4. – К., 2020. – С.43–51; Зернецька О.В. Розвиток культури в Австралії протягом ХХ ст.: кіноіндустрія // Проблеми всесвітньої історії. – Вип.2. – К., 2020. – С.174–200; Зернецька О.В., Мирончук О.А. Історична пам'ять та практики монументальної комеморації Першої світової війни в Австралії (част.1) // Проблеми всесвітньої історії. – Вип.2. – К., 2020. – С.204–217; Пера Т.Ю. Політика Австралії щодо корінного населення (кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.) // Там само. – С.174–200; Ветринський І.М. Історичні, соціокультурні та міжнародно-політичні передумови виникнення і становлення Австралійського Союзу // Там само. – Вип.3. – К., 2020. – С.64–86; Романенко О.В. Стратегія міграційної політики Австралії: етапи, становлення, нові виклики та відповіді на сучасні загрози // Там само. – С.152–167; Хижняк І.А. Австралія у пошуку власної багатопартійної системи (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) // Там само. – С.87–99; Романенко О. Родина як цінність в Австралії (від перших поселенців до початку ХХ ст.) // Народна творчість та етнологія. – Вип.1. – К., 2021. – С.79–87.

¹⁴ Ткачова Ю. Брендинг Австралії у міжнародних відносинах (технологія просування національних інтересів) // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Вип.88, ч.1. – К., 2010. – С.270–271.

¹⁵ Дзюба Р.М. Використання кіно в процесі плейсбрендингу: приклад співпраці уряду Австралії і кіноіндустрії // Грані. – Вип.1 (117). – Дніпропетровськ, 2015. – С.115–119.

¹⁶ Пашков В. Сфера вищої освіти як інструмент «м'якої сили» у зовнішній політиці держави // Зовнішні справи. – Вип.7-8. – К., 2020. – С.48–54.

Австралії»¹⁷, що відповідає одному з мегатрендів сучасного світу: зростанню ролі освіти в розвитку й конкурентній боротьбі як окремих індивідів, так і цілих держав.

Водночас сьогодні освіта (особливо вища) усвідомлюється як один із підвидів «м'якої сили»¹⁸. Чимало країн намагаються впливати на суспільну свідомість, створюючи привабливий імідж держави, спираючись при цьому на просування своїх національних цінностей. Велике значення має експорт освіти. Увага до названої діяльності зумовлюється розумінням того, що у сучасному світі конкуренція набуває культурно-цивілізаційного виміру. В Азіатсько-Тихоокеанському регіоні Австралія як представниця західної цивілізації протистоїть цивілізаціям Сходу, найпотужніша з яких китайська. Свою освітню політику Канберра вибудовує як один із напрямів «м'якої сили»¹⁹. Не вдаючись у подробиці, звернемо увагу на кілька моментів. По-перше, понад 60 років уряд підтримує освіту нових лідерів із країн, що розвиваються. Починаючи з «Плану Коломбо» 1950-х рр. і до сьогодні сотні тисяч осіб отримали урядові стипендії для навчання в Австралії: кожного року виділяється 50 млн доларів для близько 10 тис. студентів²⁰. По-друге, австралійська специфіка величезних відстаней зумовила розвиток дистанційної освіти, яка задовго до 2020 р. вивела країну у світові лідери у цьому плані. Причому здобути знання дистанційно можуть не тільки особи з-поза Австралії, але й місцеві жителі. По-третє, як і в інших державах, студенти вивчають соціогуманітарні курси, чиє основне завдання полягає у продукуванні сенсів – теорій і концепцій, що легітимізують позицію й погляди держави, яка здійснює «м'яку силу». По-четверте, Австралія інтегрована у світовий науково-освітній простір, новації де найчастіше продукуються країнами західної цивілізації. Одна з таких новацій – виникнення та потужний розвиток публічної історії («public history»), спочатку у Сполучених Штатах Америки, а потім і практично в усьому світі.

Австралія входить до кола тих країн, де публічна історія активно розвивається. Як і у США, у середині 1970-х рр. криза на місцевому ринку праці загострила проблему самореалізації. Британська історикиня Дж.Ліддінгтон указала на схожість виникнення публічної історії в обох державах: тоді з'явилися фрілансери, котрі почали активно обслуговувати приватний сектор економіки у той час, коли постіндустріальна трансформація міст, в якій історики брали активну участь, наклалася на постколоніальне переосмислення власного минулого й пошуки нових конструктів національної ідентичності²¹. Однак відповідне інституціональне оформлення в Австралії відбулося пізніше: у США з'явилася Національна рада з публічної історії, почав виходити журнал «Public Historian» (1979 р.),

¹⁷ Див. прим.11.

¹⁸ *Stetar J., Coppla C., Guo L., Nabiyeva N., Ismailov B.* Soft Power Strategies: Competition and Cooperation in a Globalised System of Higher Education // Higher Education: Policy and the Global Competition Phenomenon. – New York, 2010. – P.191–204; *Botonero E.M.R.* EU Higher Education as Soft Power in Neighbouring Countries: A Projection of Influence by Compelling Means // ECPR General Conference Sciences Bordeaux 4–7 September 2013. – Bordeaux, 2013. – P.1–28; *Aidarbek A.* Education and Soft Power: Analysis as an Instrument of Foreign Policy // *Procedia: Social and Behavioral Sciences.* – 2014. – Vol.43. – P.514–516; *Metzgar E.T.* Institutions of Higher Education as Public Diplomacy Tools // *Journal of Studies in International Education.* – 2015. – Vol.20. – №3. – P.223–241; *Wojciuk A., Michaiek M.* Education as a source and tool of soft power in international relations // *European Political Science.* – 2015. – Vol.14 (3). – P.1–20.

¹⁹ *Kitchen N.* Making soft power work: theory and practice in Australia's international education policy // *Politics & Policy.* – 2017. – October – 45(4) [Електронний ресурс]: https://www.researchgate.net/publication/320629076_Making_Soft_Power_Work_Theory_and_Practice_in_Australias_International_Education_Policy

²⁰ Див. прим.11.

²¹ *Liddington J.* What Is Public History? Publics and Their Pasts, Meanings and Practices // *Oral History.* – 2002. – №1 (30). – P.87.

натомість австралійський часопис «Public History Review»²² видається з 1992 р.²³, а Австралійський центр публічної історії²⁴ було створено на базі Сіднейського технологічного університету наприкінці 1998 р. Упродовж багатьох років директори центру – професор П.Ештон (чи не найавторитетніший фахівець у цій царині, про що свідчать численні публікації²⁵) і професорка П.Гамільтон (чия діяльність, окрім дослідницької активності, засвідчує гендерну рівновагу в керівництві закладу). Головною метою центру заявлено просування практики та розуміння публічної історії як в академічному середовищі, так й у суспільстві. Подібно до центрів Америки або Канади австралійський осередок визначає шляхи розвитку публічної історії у країні – перебуває в діалозі з урядом і громадськістю, проводить теоретичні дослідження, друкує книжки, видає періодику, реалізує комунікативні заходи, розробляє програмні й методичні матеріали, сприяє підготовці фахівців, популяризації публічної історії. На сайті центру заявлено:

«Наша дослідницька програма – на перетині популярних, професійних і академічних історій [...] Ми – австралійський центр, який бере участь у загальнонаціональному, а також місцевому діалозі та ґрунтується на нашій взаємодії з питаннями, що мають відношення до нашої історії як колоніального суспільства поселенців, котре бореться з особливою екологічною, демократичною й епістемічною спадщиною»²⁶.

З урахуванням того, що одним із найважливіших ресурсів «м'якої сили» є мережеві технології, у центрі працює історична лабораторія Сіднейського технологічного університету (UTS HistoryLab). Це – місце, де історики та заклади культури можуть експериментувати з методами використання цифрових технологій для аналізу й викладення історій про минуле. На веб-сайті лабораторії викладено цікаво подані матеріали, наприклад про пам'ятник «Титаніку», що встановлений серед пустельної місцевості на відстані понад 400 км від найближчого океанічного узбережжя, та який розглядається у плані політики пам'яті (публічна історія задіяна в розробці й упровадженні такої політики), або залучення експертом читача у процес розслідування однієї з найжахливіших судових помилок в історії країни. Творці аудіо з історичної лабораторії демонструють, як вони намагалися зрозуміти минуле за допомогою звуку. Під гаслом «Вивчення розриву між минулим і нами» зазначається: «У нас є, що розповісти. Але нас цікавить набагато більше, ніж просто історія. Замість того, аби казати вам, про що думати, академік або інший експерт історичної лабораторії прагне залучити вас у процес розслідування. Ми хочемо, аби ви пішли з нами»²⁷. Тобто втілюється головна ідея публічної історії: «Історія для публіки, про публіку, разом із публікою».

²² Див.: [Електронний ресурс]: <https://epress.lib.uts.edu.au/journals/index.php/phrj/issue/archive>

²³ Нині в електронному вигляді.

²⁴ [Електронний ресурс]: <https://www.uts.edu.au/research/australian-centre-public-history>

²⁵ У більшості з них П.Ештон виступає або як співавтор, або як редактор (див., напр.: *Anderson M., Ashton P.* Australia's Heritage in Profile. – Melbourne, 1995. – 114 p.; *Ashton P., Hamilton P.* «Streetwise»: Public History in New South Wales // *Public History Review.* – 1997. – Vol.5-6. – P.1-8; *Hamilton P., Ashton P.* «Out of Place: On not belonging» // *Ibid.* – 2000. – Vol.10. – P.37-42; *People and Their Past: Public History Today* / Ed. by P.Ashton, P.Hamilton. – London, 2009. – 304 p.; *Ashton P., Hamilton P., Scarby R.* Places of the Heart: Memorials in Australia. – Melbourne, 2012. – 123 p.; *What is Public History Globally? Working with the Past in the Present* / Ed. by P.Ashton, A.Trapeznik. – London; New York, 2019. – 392 p. та ін.).

²⁶ Див. прим.24.

²⁷ [Електронний ресурс]: <https://historylab.net/>

Звичайно, в Австралії публічні історики працюють не тільки в названому центрі. Чимало уваги публічній історії приділяє Австралійська історична асоціація. Прикладом може бути Г.Девісон, який певний час її очолював. Коло його наукових інтересів – історична урбаністика, публічна історія, сімейна історія, національна ідентичність. Він автор монографії під промовистою назвою «Використання й насильство австралійської історії»²⁸, де пише про героїв, монументи, історичні пам'ятки, документи, національні святкування, сімейну, живу, локальну історії. І наприкінці формулює питання: «Чи корисна історія?». У ньому проступає одна з провідних рис західної культури – її прагматизм. А публічна історія одним зі своїх проявів має історію практичну – напрям, котрий зараз активно розвивається в багатьох країнах світу.

Результатом співробітництва Австралійського центру публічної історії з широким колом дослідників і партнерських організацій стали різноманітні проекти, зокрема «Австралійці й минуле», коли на підставі інтерв'ю сотень співгромадян вивчалася та аналізувалася їх історична свідомість, шукалася відповідь на питання: «Чи має національна історія якесь значення для пересічних австралійців?». Автори проекту «Приватне життя, публічна історія», досліджуючи повсякденну історичну свідомість, намагалися зрозуміти місце й роль історії в австралійському суспільстві. Використовувалися якісні методи вивчення усної історії, роботи у фокус-групах, а також критичний аналіз публічних дебатів, аби дізнатися, як саме люди обговорюють сімейні історії й історії суспільні, а також виявити національні наративи²⁹. Проект «Австралійська політика та історія» мав на меті сприяти конструктивній участі істориків у публічних політичних дебатах. Запущений 2010 р., він став частиною Міжнародної мережі політики та історії (International Network for Policy and History), оформленої в Лондоні 2018 р. Названа організація охоплює групи академічних істориків із різних країн, які вважають: якості прийняття рішень у теперішньому часі, а також стосовно майбутнього, сприяє глибше знання минулого. Участь істориків у політичних дебатах можна розглядати як прояв публічної історії. Також слід зазначити, що функціонує консалтингова компанія «Public History Australia»³⁰, котра працює над широким спектром проектів, пов'язаних з історією. До них відносяться замовна історія, історія спільнот, дослідження спадщини, музейні виставки, екскурсії та усна історія. Надаються послуги від студіювання, написання й редагування до публікації.

Можна навести приклади проектів, які мали не загальнонаціональні масштаби, а виконувалися в розрізі локальної історії. Зокрема на такі цілі виділяли кошти найбільш густонаселені штати Вікторія і Новий Південний Вельс. Сідней і Брісбен сформували «History Groups» для вивчення історичного розвитку міст (видаються збірники матеріалів, проводяться конференції). Дедалі більшої популярності набуває сімейна історія. У цьому плані допомагають фахівці, частина яких входить до складу Австралійського товариства генеалогів. Деякі з них пройшли підготовку за магістерською програмою публічної історії Монашського університету (м. Мельбурн), за якою спеціально вивчали усну й сімейну історії.

Часом активність виявляють нефахові дослідники. У певному сенсі публічна історія в Австралії започаткувалася 1916 р., коли журналіст Ч.Бін вирішив написати «Офіційну історію Австралії у Великій війні» («Official History of Australia in the

²⁸ Davison G. The Use and Abuse of Australian History. – St. Leonards, N.S.W., 2000. – 236 p.

²⁹ Clark A. Private Lives, Public History: Navigating Historical Consciousness in Australia // History Compass. – 2016. – January. – Vol.14. – Issue 1 [Електронний ресурс]: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/hic3.12296>

³⁰ [Електронний ресурс]: <https://publichistoryaustralia.com/contact/>

Great War»). Було ініційовано потужний напрям вивчення участі австралійців у війнах, що також знайшло свій вияв у комемораційних практиках, в яких задіяні публічні історики. Держава фінансує заходи з нагоди пам'ятних дат, створюються меморіали, здійснюються різноманітні мультикультурні проекти тощо. Пам'ятні об'єкти культурного значення уособлюють ідентичність, цінності та єдність австралійського суспільства.

Австралійці – молода нація з непростими процесами формування. У них є своя історична пам'ять, сповнена складних питань – від демографічних особливостей заселення вигнанцями з Великобританії та їх стосунків з автохтонами до міграційних процесів останніх років і наслідків коронакризи. Хоч проблема національної ідентичності загальнопоширена, така, що гостро стоїть і перед потужними державами (зокрема США), для Австралійського Союзу конструювання власної ідентичності має ще більше значення. «М'яка сила» діє не тільки назовні, але й усередині країни. Публічна історія виступає важливим інструментом вибудовування такої ідентичності. У цьому плані здійснюються різноманітні заходи, активну участь в яких беруть так звані креативні індустрії, тобто кінематограф, засоби масової інформації та комунікації, сфери туризму й рекреації, мистецькі проекти, дизайн, мода тощо. У всіх цих галузях фахові історики задіяні насамперед як консультанти. Через усі названі канали йде вплив «м'якої сили», що має робити націю сильнішою.

Україна із запізненням сприйняла концепції «м'якої сили» та публічної історії. Утім деякі зрушення відбуваються, наша країна поступово відкривається до тенденцій і процесів, які вирують у світі. Однією з таких тенденцій стало зростання цікавості до минулого – «історичний бум», що розпочався у США та Європі в 1990-х рр. Притаманний американцям прагматизм висловився вельми чітко: наука має приносити користь суспільству. Реалізацією цієї настанови став розвиток публічної/практичної історії. Не можна переоцінити вплив її на соціальну й політичну ситуацію. Важливе значення публічна/практична історія має і у «війні історій», яку веде Росія з деякими колишніми союзними республіками і країнами «соціалістичного табору». На історичне поле поширюється логіка національних інтересів, які потребують відстоювання як усередині держави, так і за її межами. Урешті-решт міру розвитку публічної історії можна розглядати як індикатор рівня демократичної мобілізації суспільства.

Українські дослідники мають більше впливати на вироблення історичної політики, для чого публічна історія пропонує свій інтелектуальний інструментарій, адже існує чимало практик репрезентації минулого, які виходять за межі дисциплінарно маркованих способів виробництва історичного знання. Усвідомлюючи значення публічної історії для суспільства, вітчизняні історики і громадські діячі мають спрямувати зусилля на розробку теоретичних та практичних питань, а також на заходи з інституціалізації названої сфери діяльності за прикладами інших країн (створення асоціації публічної історії, заснування дослідницького центру, організація консалтингових фірм, видання часопису, запровадження освітніх програм у закладах вищої освіти тощо). Усе це неодмінно вплине на збільшення ролі публічної історії у здійсненні «м'якої сили» України на внутрішній і міжнародній аренах, як про це свідчить досвід Австралії.

REFERENCES

1. Aidarbek, A. (2014). Education and Soft Power: Analysis as an Instrument of Foreign Policy. *Procedia: Social and Behavioral Sciences*, 43, 514–516.
2. Anderson, M., & Ashton, P. (1995). *Australia's Heritage in Profile*. Melbourne.
3. Ashton, P. & Hamilton, P. (1997). "Streetwise": Public History in New South Wales. *Public History Review*, 5-6, 1–8.
4. Ashton, P. (Ed.). (2009). *People and Their Past: Public History Today*. London.
5. Ashton, P. (Ed.). (2019). *What is Public History Globally? Working with the Past in the Present*. London, New York.
6. Ashton, P., Hamilton, & Searby R. (2012). *Places of the Heart: Memorials in Australia*. Melbourne.
7. Bielič, S. (2021). *Australian approach to the concept of middle power in its foreign policy*. Retrieved from: <https://dknuwnazwa.wordpress.com/australian-approach-to-the-concept-of-middle-power-in-its-foreign-policy-stanislaw-bielic/>
8. Botonero, E.M.R. (2013). EU Higher Education as Soft Power in Neighbouring Countries: A Projection of Influence by Compelling Means. *ECPR General Conference Sciences Bordeaux 4–7 September 2013*, 1–28.
9. Cauvin, T. (2016). *Public History. A Textbook of Practice*. New York.
10. Chornovol, I. (2010). Istoriohrafia Avstralii u svitli tezy Ternera. *Rebionalna istoriia Ukrainy*, 4, 239–248. Kyiv. [in Ukrainian].
11. Clark, A. (2016). Private Lives, Public History: Navigating Historical Consciousness in Australia. *History Compass*, January, 14, 1. Retrieved from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/hic3.12296>
12. Davison, G. (2000). *The Use and Abuse of Australian History*. St. Leonards.
13. Davison, G. (Ed.). (1998). *The Oxford Companion to Australian History*. Oxford; Melbourne.
14. Dziuba, R. (2015). Vykorystannya kino v protsesi pleisbrendynhu: pryklad spivpratsi uriadu Avstralii i kinoindustrii. *Hrani, 1(117)*, 115–119. [in Ukrainian].
15. Gardner, J. P. (Ed.) (2013). *The Oxford Handbook of Public History*.
16. Haladzhii, O. (2016). Znachennia AUSFTA u avstraliisko-amerykanskyykh vidnosynakh kintsia XX – pochatku XXI st. *Amerykanska istoriia ta polityka*, 1, 162–167. [in Ukrainian].
17. Haladzhii, O. (2017). Suziria Pivdennykh moriv: avstraliiskyy shliakh uspishnoi serednoderzhavnosti. *Zovnisni spravy, 6(Istorychni nauky)*, 10–15. [in Ukrainian].
18. Hamilton, P., & Ashton P. (2000). "Out of Place: On not belonging". *Public History Review*, 10, 37–42.
19. Havryliuk, V.S. (1969). *Po Avstralii ta Novii Zelandii*. [in Ukrainian].
20. Honcharenko, M. (1973). *Na kulturnykh merydianakh Avstralii ta Okeanii*. Kyiv. [in Ukrainian].
21. Ihnatiev, P. (2014). Avstralia: povertaiuchys oblychchiam do Azii. *Zovnisni spravy, 1(Istorychni nauky)*, 30–33; 2, 20–23. [in Ukrainian].
22. Jordanova, L. (2000). *History in Practice*. London/Oxford; New York.
23. Kelly, R. (1978). Public History: Its Origins, Nature and Prospects. *The Public Historian*, 1, 16–28.
24. Khyzhniak, I.A. (2020). Avstralia u poshuku vlasnoi bahatopartiinnoi systemy (kinets XIX – pochatok XX st.). *Problemy vsesvitnoi istorii*, 3, 87–99 [in Ukrainian].
25. Kitchen, N. (2017). Making soft power work: theory and practice in Australia's international education policy. *Politics & Policy*, 45(4) Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/320629076_Making_Soft_Power_Work_Theory_and_Practice_in_Australias_International_Education_Policy
26. Kovtun, O. (2011). Intehratsiini protsesy ta mizhderzhavni obiednannia Avstralii ta Okeanii. *Gileia*, 45(N°3), 685–692. [in Ukrainian].
27. Liddington, J. (2002). What Is Public History? Publics and Their Pasts, Meanings and Practices. *Oral History*, 1(30), 83–93.
28. Metzgar, E.T. (2015). Institutions of Higher Education as Public Diplomacy Tools. *Journal of Studies in International Education*, 20, 3, 223–241.
29. Nye, J.S. (2004). *Soft Power. The Means to Success in World Politics*. New York.
30. Pashkov, V. (2020). Sfera vyshchoi osvity yak instrument "miakoi sily" u zovnisnii politytsi derzhavy. *Zovnisni spravy*, 7-8, 48–54. [in Ukrainian].
31. Perha, T. (2020). Polityka Avstralii shchodo korinnoho naseleння (kinets XIX – persha polovyna XX st.). *Problemy vsesvitnoi istorii*, 2, 174–200. [in Ukrainian].
32. Romanenko, O. (2020). Stratehii mihratsiinoi polityky Avstralii: etapy, stanovlennia, novi vykyky ta vidpovidi na suchasni zahrozy. *Problemy vsesvitnoi istorii*, 3, 152–167. [in Ukrainian].
33. Romanenko, O. (2021). Rodyna yak tsinnist v Avstralii (vid pershykh poselentsiv do pochatku XX st.). *Narodna tvorchist ta etnologii*, 1(389), 79–87. [in Ukrainian].
34. Savelieva I. (2013). "Public History" as a vocation: Basic research program: Working papers. Retrieved from: <https://ssrn.com/abstract=2279444>
35. Sayer, F. (2015). *Public History: A Practical Guide*. London; New York.
36. Stetar, J., Coppla, C., Guo, L., Nabyeva, N., & Ismailov, B. (2010). Soft Power Strategies: Competition and Cooperation in a Globalised System of Higher Education. *Higher Education: Policy and the Global Competition Phenomenon*, 191–204.
37. Stoian, P. (2012). Avstraliiski deskryptyvni standarty v systemi avstraliiskyykh arkhivnykh resursiv. *Studii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva*, 20, 36–43. [in Ukrainian].
38. Tkachova, Yu. (2010). Brendinh Avstralii u mizhnarodnykh vidnosynakh (tekhnologiiia prosuvannia natsionalnykh interesiv). *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, 88, 1, 270–271. [in Ukrainian].
39. Udod, O. (2021). Mediina istoriia yak vykyk dlia akademichnoi nauky, suspilstva i osobystosti: sproby protydii nehatyvnym informatsiynym vplyvam. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedabohichnykh nauk Ukrainy*, 3, 1. Retrieved from: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/144> [in Ukrainian].
40. Vietrynskyi, I.M. (2020). Istorychni, sotsiokulturni ta mizhnarodno-politychni peredumovy vynyknennia i stanovlennia Avstraliiskoho Soiuzu. *Problemy vsesvitnoi istorii*, 3, 64–86. [in Ukrainian].
41. Viter, I. (2020). Derzhavnyi paternalizm ta yoho zarozhdennia v Avstralii na pochatku XX st. *Ukraina: aspekty pratsi*, 4, 43–51 [in Ukrainian].
42. Wojciuk, A., Michaiak, M. (2015). Education as a source and tool of soft power in international relations. *European Political Science*, 14(3), 1–20.
43. Yukhymenko, I. (1966). *Shliakhamy Avstralii*. Kyiv. [in Ukrainian].
44. Zernetska, O. (2020). Rozvytok kultury v Avstralii protiahom XX st.: kinoindustriia. *Problemy vsesvitnoi istorii*, 2, 174–200. [in Ukrainian].
45. Zernetska, O., Myronchuk, O. (2020). Istorychna pamiat ta praktyky monumentalnoi komemoratsii Pershoi svitovoi viiny v Avstralii (chastyna 1). *Problemy vsesvitnoi istorii*, 2, 204–217. [in Ukrainian].

Tetiana ORLOVA

Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Professor,
Professor at Faculty of History,
T.Shevchenko National University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine), orlova.knu@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4079-0049>

Public History as a Component of “Soft Power” in Modern Society: From the Experience of Australia

Abstract. The purpose of the article is to demonstrate, by the example of Australia, the importance of public history for a state in exerting the “soft power” at the domestic and international political arenas. The methodology of research is based on the principles of historicism and systemic, also interdisciplinary and comparative approaches. **Novelty.** Unlike many countries, including Australia, Ukraine still has not reached significant development of the field of public / applied history. Likewise, under-utilized are the resources of “soft power” both within the country and abroad. It’s the first time when the meaning of public history for exercising soft power is explained. **Conclusions.** At the current stage of global development, competition is gaining a cultural / civilizational dimension, whereof historians are most aware. But prevalently they are stuck in the “ivory tower”, though both the society and the government need their cognitive potential, as deeper knowledge and understanding of the past enhances the quality of decision making for today and for tomorrow. At the same time, any society needs reinforcing its identity, values and cohesion. In both cases, a prominent role belongs to public history as part of the “soft power”. The activities of public historians is of great importance for consolidating the society and improving a state’s international image, which brings material and non-material benefits. Within recent years, Australia has risen in the World rating of soft power, entering the top ten of leading countries. Its experience presents undoubted interest to others, particularly Ukraine. This constitutes the practical importance of the results of the survey and outlines the prospects of further studies, envisaging not only purely theoretical theses, but also practical steps in institutionalization, similar to those carried out in Australia: founding the Center for Public History, similar analytical companies, and a respective almanac, where historians and all parties interested could find opportunities for fulfilment, thus amassing the intellectual capital of Ukraine and strengthening its international positioning.

Keywords: public history, “soft power”, Australia, identity, historical consciousness.